

Posudek habilitační práce PhDr. et PaedDr. Zbyňka Holuba, PhD.
Jazykové doklady prehistorické podunajské migrace slovanského etnika na český jih

Habilitační práce Z. Holuba přináší nové poznatky z kontaktné a areálové lingvistiky. Zahrnuje 206 stran textu, po úvodu je strukturována do čtyř hlavních kapitol. První kapitola nazvaná *Osídlení a jazyk na česko-rakouském pomezí v době prehistorické* mapuje současný stav poznání prehistorické migrace Slovanů v podunajském areálu nejen z hlediska lingvistického – především onomastického a dialektologického – ale i v širokém kontextu historickém a archeologickém. Jižní migrační cestu Slovanů zde autor dokládá specifickou podobou etnonym, vybraných toponym a také na starých lexikálních výpůjčkách ve sledovaném areálu; předpokládá první vlnu slovanské kolonizace v šestém století, hlavní pozornost věnuje druhé migrační vlně probíhající hlavně ve století sedmém a osmém. Na příkladu tzv. *doudlebské* a *volyňské* skupiny poukazuje na mnohá společná jazyková specifika českého jihu a západu existující dodnes. Autor polemizuje s dříve většinou uznávaným názorem osídlení jižních a západních Čech z centrální či severní části českého území a s chápáním kmene *Bohemanů* vycházejícím z přísně kmenového principu. Na příkladu *Doudlebů* a *Volyňanů* se pak přiklání k vymezení kmene Bohemanů jako k teritoriálně pojatému, vnitřně ne zcela jednotnému etniku.

Ve druhé kapitole *K problematice některých hydronym (popř. i jiných oikonym či anoikonym) na rakouském území severně od Dunaje (k jihočeskému pomezí)* autor sumarizuje a podrobně analyzuje archaické typy hydronym, u nichž je možno doložit slovanský původ či zprostředkování adaptace propria slovanským dialektem. Zdrojem onymického materiálu byla nejen sekundární literatura, ale také promluvy s rodilými mluvčími německého jazyka na rakouském příhraničním území. Práce sleduje levé přítoky Dunaje až po moravský jih a také slovanská hydronyma k povodí Dyje a Moravy a na základě onymické analýzy se pokouší rekonstruovat prehistorický rozsah a postup slovanského osídlení proti proudu Dunaje a jeho přítoků na jih od českých hranic a na jih historických Čech. Cenná je přesná geografická lokalizace jednotlivých toků. Stranou nezůstává ani řada názorů na původ hydronyma Dunaj. Počet analyzovaných hydronym je úctyhodný, přehled zahrnuje více než 175 hlavních položek a 100 položek vedlejších českých i německých (viz s. 170) obsahujících relevantní

informace k tématu. Jako základní je uplatněn přístup filologický, přesněji onomastický, s přesahem k faktům historickým a s ohledem na zjištění archeologická. Při výkladech původu jednotlivých hydronym autor zvažuje více motivačních možností, snaží se postihnout také případný přenos pojmenování mezi hydronymem a urbonymem, kombinuje přístup onomastický a etymologický. Mnohdy tak překračuje pohled úzce bohemistický, vstupuje do kontextu slavistického a indoevropského a kriticky pracuje s rozsáhlou literaturou předmětu.

Autor dospívá ke zjištění, že archaická hydronyma slovanské proveniencí reprezentují 42,9 % analyzovaného jazykového materiálu. Komplexní onymický rozbor je východiskem pro vytvoření několika skupin pojmenování ve vztahu k jejich slovanskému původu nebo základu dokládajících slovanské osídlování a jeho postup na pomezí Rakouska a jihu Čech: jednak jde o pojmenování, u nichž lze usuzovat na starší slovanský původ, jednak o pojmenování vzniklá slovanským přenosem, vlivem nebo adaptací. Autor neopomíjí ani skupinu hydronym, u nichž je možno usuzovat na více možných motivací, popř. se může jednat o kalky. Ze slovtvorného hlediska věnuje pozornost rozšíření slovanského sufixu *-ic na rakouském území a nachází také paralely jihoslovanské, např. *Sarning*. Jako appendix kapitole doplňuje náhled na specifické dialektické kontinuální rysy projevující se v oblasti lexikální, morfologické i slovtvorné mezi slovinskými dialekty a dialekty na jihu Čech.

Ve třetí kapitole *K problematice současného úzu paroxytonického přízvuku v mluvě jižních a západních Čech* jsou autorovy úvahy o slovanské migraci na český jih podloženy analýzou intonačních poměrů, zejména přízvuku na penultimě, objevujícím se dodnes v jižní části dialektu jihozápadočeského v porovnání se situací v dialektech severoslovinských, tedy i v nářečích korutanské slovinštiny. Autor vychází z premisy, že intonační dialektické poměry jsou velmi konzervativní, a nemohou proto i na základě historických skutečností být vykládány jako vliv vývoje nářečí v době pobělohorské. Zjištěné shody mohou být dalším nepřímým dokladem jižní cesty Slovanů na české území. Autor v kapitole nejprve předkládá souhrn hlavních zjištění o současném stavu prozodické typologie a zabývá se komplexním pohledem na problematiku tzv. metatonii v západoslovanských jazycích. Tato část je nejen sumarizací základních názorů na sledovanou problematiku, ale představuje podle mého názoru také syntézu přinášející další otázky, obohacující naše současné poznání o prozodické situaci v západoslovanských jazycích a nastiňující možný směr dalšího výzkumu.

Autor využívá k analýze intonačních poměrů počítačového programu PRAAT a dokazuje prostřednictvím fonetické analýzy korpusu nářečního materiálu sestávajícího

z nahrávek výpovědí jednotlivých regionálně zakotvených mluvčích, že je třeba vzít z hlediska intonačních paralel v úvahu možnost prehistorických souvislostí mezi slovinskými dialekty a jižní částí jihozápadočeské nářeční podskupiny.

Autor hodnotí charakter přízvuku na penultimě v dialektu v jižních Čechách, kde je přízvuk v promluvách napříč generacemi spjat s lexikální rovinou, a paralelně jihoslovanské intonace ve slovinských nářečích. Jiná situace je v nářečí slezském, v němž se uplatňuje kontakt se sousední polštinou, a také na západě Čech, kde se přízvuk na penultimě objevuje již jen v jednotlivých promluvách nejstarších mluvčích.

Práci doplňuje exkurs *K rozšíření slovanských základů *dobrŏ a plech-, ples-, pleš- (apod.)*, který představuje samostatnou kapitolu podrobně analyzující propria daného typu a dokládající také vzájemné ovlivňování slovanské a germánské podoby jmen se zmiňovaným základem.

Kombinací užitých onymických metod a fonetické analýzy nářečních promluv je v práci z lingvistického pohledu doložena možnost migrace slovanského osídlení na jih Čech tzv. jižní cestou hlavně ve druhé kolonizační vlně. Autor prokazuje hlubokou orientaci v oboru, schopnost kriticky propojit poznatky z jednotlivých oborů a nově uchopit lingvistické téma. Práce obsahuje cenné komparativně pojaté části, přináší nové závěry.

Mám několik drobných připomínek, které nijak nesnižují kvalitu předkládané práce: jak je možno vysvětlit formu Däbrä, záměna tvrdé a měkké zájmenné deklinace je charakteristická nejen pro jižní část jihozápadočeské nářeční podskupiny, v tomto ohledu by bylo vhodné vyjádření zpřesnit, domnívám se, že také není možno na jih zařadit oblast kolem Manětína a Plas, městeček ležících v okrese Plzeň-sever. Pro další vydání by bylo vhodné snížit počet informací umístěných v závorkách, které jsou z hlediska tématu významné a začlenit je přímo do textu. Počet závorek je samozřejmě dán i množstvím relevantních bibliografických odkazů, které jsou v syntetizující práci nutné.

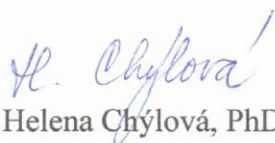
Práci doplňuje rozsáhlá bibliografie zahrnující 32 stran textu, česká i cizojazyčná, a vhodně zvolené přílohy.

Autor zúročuje v předkládané práci svou odbornou i výukovou praxi, vychází v ní částečně ze sběru jazykových dokladů hlavně lexikálního charakteru získaných během řady let na českém jihu a západě.

Práce přináší syntetický pohled na analyzované téma, obohacuje současné bohemistické i slavistické poznání se zřetelem ke studiu jazykových vztahů k sousedním etnikům a dokládá proces prehistorické slovanské kolonizace jižních Čech na česko-rakouském pomezí.

Posuzovaná práce splňuje požadavky kladené na práci habilitační, práci doporučuji k habilitačnímu řízení.

V Plzni dne 10. září 2014

PaedDr. Helena Chylová, PhD.

